

Dinî Statü Sahibi Medrese Seydalarının Ve İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının Birbirlerine Bakışı (Diyarbakır Örneği)¹

Ali ÖZENÇ

Uludağ Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
ozenc43@gmail.com

Özet

Bu makalenin konusu, Diyarbakır örnekleminde hareketle dinî statü tiplerinden olan Medrese Seydalarının² ve İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının birbirlerine bakışının tespit edilmesidir. Çalışmanın amacı da Seydaların ve Öğretim Elemanlarının birbirlerine bakışını hem görev yaptıkları kurumlara hem de birbirlerine yönelik görüşleri üzerinden ortaya koymaktır. Fenomolojik yaklaşıma dayanan bu araştırmada veriler, mülakat ve gözlem tekniği ile elde edilmiştir. Bu verilere göre Diyarbakır'da seyda, öğretim elemanlarına nazaran daha ön planda olduğu anlaşılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte Devletin bazı uygulamalarının yöre insanı tarafından benimsenmediği, bunun da devletin diğer kurumları gibi İlahiyat Fakültesine ve burada görev yapan öğretim elemanlarına karşı olumsuz bir bakışa neden olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dinî Statü, Seyda, Medrese, İlahiyat Fakültesi, Öğretim Elemanı, Diyarbakır.

Mutual Perspectives of Seydas of Madrasa as Religious Status and Instructors from the Faculty of Theology One Another (The Case of Diyarbakır)

Abstract

The subject of this article is determining the mutual perspectives of Seydas of Madrasa as religious status and instructors from the Faculty of Theology one another with reference to Diyarbakır sample. The purpose of the study is to determine the mutual perspectives of seydas and lecturers one another and the reasons influential in the formation of these perspectives. In the research based on the phenomenological approach, the data obtained by interview and observation technique. According to the collected data, it was found that compared to the instructors seydas are more positive. It was observed that within the process after the proclamation of the Republic some applications of the State were adopted by the local people and thus occurred a negative view about the Faculty of Theology and instructors working in the faculty as it happened in some other institutions of the State.

Key Words: Religious Status, Seyda, Madrasa, Faculty of Theology, Instructor, Diyarbakır.

GİRİŞ

Medreseler, köken olarak uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen sistematik bir biçimde Selçuklu Devleti'yle başlayıp Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar toplumun tüm maarif yükünü çeken, aynı zamanda da devletin çeşitli bilim alanlarında ihtiyaç duyduğu otorite ve yetkin kişilerin yetiştirildiği eğitim-öğretim kurumları olmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nde, Batılı Devletlerin gelişmişlik seviyesini yakalama adına yapılan Tanzimat ve İslahat hareketlerinden medreseler de nasibini almıştır. Bu iyileştirme hareketlerinin neticesinde medreselerin alternatifi gibi düşünülebilecek eğitim-öğretim kurumları ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden ve medreselerin kapatılmasından sonraki süreçte toplumun dinî alandaki ihtiyaçlarına cevap vermek için açılan İlahiyat Fakülteleri, medrese tarzı din eğitiminin

¹Bu makale, Bingöl Üniversitesi tarafından 29 Haziran – 1 Temmuz 2012 tarihleri arasında düzenlenen "Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler" konulu Uluslararası Sempozyumda, "Müdürrislerin ve İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinin Toplum Üzerindeki Etkilerinin Bir Mukayesesi (Diyarbakır Örneği)" başlığı ile sunulan tebliğin tekrar gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

²Toplum içerisinde medrese eğitimi alan ya da ders veren kişilere molla (mele) ya da seyda denilmektedir. Gerek gözlemlerde gerekse de yapılan mülakatlarda sözü dinlenen ve ona itibar edilen kişiler için seyda tabirinin daha çok kullanıldığı müşahede edildiğinden, bu çalışmada seyda ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

alternatifi olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Bunun sonucunda medreseler ile yeni eğitim sistemi arasında bir anlayış farkının ortaya çıktığı söylenebilir. Toplumun bazı kesimleri medreseleri bir yönüyle geleneğin, İlahiyat Fakültelerini ise devlet ideolojisinin temsil edildiği alanlar olarak görmektedir. Medreseler ve İlahiyat Fakülteleri'nde görev yapan hocalar açısından bakıldığında da aynı algının var olduğu gözlenmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da karizmatik bir niteliğe sahip olduğu düşünülerek kendisine itibar edilen kişilerin başında medrese seydaları gelmektedir. Seydalar hem talebe yetiştirmeleri hem almış oldukları medrese eğitimi hem de dinî ve sosyal bazı meselelerde müracaat edilen zatlar olduklarından dolayı toplum içinde belli bir statüye sahiptirler. Onların bu konularının Diyarbakır ilinde de -eskisi kadar olmasa da- günümüzde devam ettiği görülmektedir.

Bu çalışmanın konusu Diyarbakır örnekleminde hareketle dinî statü tipleri olarak karşımıza çıkan medrese seydalarının ve ilahiyat fakültesi öğretim elemanlarının³ birbirlerine bakışını ortaya koymaktır. Bu sayede hem seydaların hem de öğretim elemanlarının birbirlerine bakışına etki eden sebeplerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma kuramsal çerçeve, yöntem ve bulgular ile sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Kuramsal çerçevede öncelikle statü kavramı üzerinde durulmuş. Daha sonra ise seydaların ve öğretim elemanlarının eğitim süreci konusuna değinilmiştir. Yöntem ve bulgular kısmında ise araştırmanın hangi yaklaşımla ele alındığı verilerin elde edilmesinde kullanılan tekniklerden bahsedilmiştir. Devamında ise medrese seydalarının ve ilahiyat fakültesi öğretim elemanlarının birbirlerine bakışına dair bulgular paylaşılmıştır. Son bölüm olan sonuç kısmında ise konunun bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Statüler toplumsal yapının en küçük birimleridir. Statü bireyin toplum yapısı içindeki yeri, konumu ve mevkiidir ve toplum tarafından belirlenmektedir (Tan, 1981: 64). Bu kavramın bazen sorumluluklara, güç ve otoriteye bağlı olarak ortaya çıkan saygınlık anlamında da kullanıldığı görülmektedir (Subaşı, 2014: 365). Kişinin toplumdaki mevkiinin şekillenmesinde soy, servet, iş, eğitim, din ve biyolojik özellikler etkili olmaktadır (Fichter, 2012: 44).

Din, statüyü etkileyen ve kişiye toplum içinde itibar ve saygınlık kazandıran faktörlerden biridir. Başlangıcı insanlık tarihiyle aynı olan din, hemen her dönemde bireyleri, grupları ve onların meydana getirdiği toplumları etkileyen en önemli unsurlardan biri olmuştur (Keskin, 2004: 7). Din içerdiği hususiyetlerle kişilere bu dünyayı anlamlandırması ve karşılaştığı problemlerle mücadele etme noktasında yardımcı olurken, onun tebliğ ve temsilcisi konumunda olan peygamber ve diğer temsilcilerine de bir statü sağlamaktadır. Subaşı'nın (2014: 370) dinsel itibar olarak adlandırdığı bu durum da fertler, gerek sahip oldukları dinî konuları gerekse de mensup oldukları kurumlar sayesinde bir mevkiye sahip olmaktadır. Bu mevki de beraberinde bir güç ve otoriteyi getirmektedir (Makdisi, 1997: 109).

Weber'in (2008: 353) karizmatik otorite olarak nitelendirdiği böyle bir durumda fertleri kişiye bağlayan, uyulması zorunlu ve tahakküm ettirici bir niteliğe sahip olan kurallar değildir. İtibar ya da saygınlık kişinin doğuştan getirdiği ya da sonradan sahip olduğu bir takım özelliklerden kaynaklanmaktadır (Weber, 2012: 54).

Özetle statü kişinin toplumdaki konuma işaret etmektedir. Bu konum kişinin doğduğu ilk andan itibaren sahip olduğu özelliklerle oluşabileceği gibi servet, eğitim ve din gibi kişiye belli bir itibar sağlayan etkenlerle de meydana gelebilmektedir.

³ Bundan sonraki bölümlerde İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanları ifadesi öğretim elemanları olarak ifade edilecektir.

1.1. Seydaların Eğitim Süreci

Seydalar, belli bir medrese eğitimi alıp mezun olduktan sonra bu göreve başladıklarından dolayı onların almış oldukları medrese eğitimine değinilmesinde fayda görülmektedir.

Medrese eğitimi isteğe bağlı bir süreçtir. Hem öğrenciler hem de seyda için baştan beri gönüllülük esas olmuştur. Buna göre ders almak isteyen bir talebe seydaya gelerek durumunu arz eder. Seyda da bazen sınav yaparak bazen de öğrenciyle görüşmesinden sonra onu kabul eder ve bu şekilde ders görmeye başlar (M.Ş., Erkek, 62, S).

Medreselerin kurulduğu andan itibaren verilen temel ders Fıkıh yani İslam hukuku olmuştur. Bunda devletin dayandığı hukuk sisteminin dinî menşeli olması ve bu alanda ihtiyaç duyulan elemanların yetiştirilmesi etkili olmuştur (Zengin, 2008: 217). Belirleyici olan başka bir faktör de Ehli Sünnet itikadının Şii akidelere karşı korunma düşüncesidir (Taşdemirci, 1988: 270).

Daha sonraki dönemlerde ise İslami ilimlerin yanında Nahiv, Sarf, Lügat gibi lisani ilimler ile Mantık, Hikmet, Hendese, Tıp gibi akli ilimler de medreselerde okutulmaya başlanmıştır. Bu ilimleri bir arada okutanlar olduğu gibi, birini veya birkaçını okutan ihtisas medreseleri de bulunmaktaydı (Şanal, 2003: 150). Alınan bu dersler sonucunda medreseden yetişen âlimler ansiklopedik bir şekilde yetişmiş oluyorlardı (Çiçek, 2007: 373).

Ancak 16. yüzyıldan sonra özellikle Kadızâdelerin etkisiyle oluşan zihniyet sonucu akli ilimler, dine ve dinî akidelere aykırı görülmüştür. Oluşan bu ilim zihniyeti sonucu insanın tefekkürünü geliştirecek olan matematik, hikmet gibi akli ilimler öğretim programlarından çıkarılmaya başlanmıştır (Aydın, 1987: 325-326). Bu dönemde hikmet ve felsefe ile uğraşanlar neredeyse kâfirlikle itham edilmiş, toplumdaki aksaklıklar ve bozukluklar felsefe okuyanlara mal edilerek, felsefi münakaşaların halkı dinde şüpheye düşürdüğü ve bunun da dinden uzaklaşmaya sebep olduğu ileri sürülmüştür (Atay, 1981: 42-44).

Bundan sonraki süreçte ise ders içeriklerinin İslami ilimlere doğru kaydığı görülmektedir. Günümüzde ise fıkıh, sarf, nahiv, belagat, vaz', mantık, tefsir, akait ve istiare gibi ilimlerle alakalı kitaplar okutulmaktadır (M.Ş., Erkek, 62, S).

Medreselerde ölçme ve değerlendirme sınıf geçmeden ziyade kitap bitirmeye dayalıdır. Buna göre sıra kitapları⁴ denilen eserleri bitiren her talebe medrese eğitimini tamamlamış ve icazet adı verilen diplomayı almaya hak kazanmış olmaktadır (M.Ş., Erkek, 62, S).

Diyarbakır ve çevresindeki bazı medreselerde düzenli olmamakla birlikte öğrenci ya bir kitabı tamamladığı zaman ya da ayda bir gibi belli periyotlarla sözlü bir sınava tabi tutulur. Sınavda başarılı olması durumunda ödüllendirilir, aksi durumda kitap tekrar okutulur (Elçi, 2008: 13).

Bu şekilde devam eden eğitim, eski zamanlarda çok uzun olmasına rağmen günümüzde öğrencinin istek ve gayretine bağlı olarak 7-8 yılda bitebilmektedir. Bu süreç sonunda eğitimini tamamlayan öğrenci seydalık yapabileceğine dair diploma yani icazet alır. Bunu alan öğrenci kabiliyetine göre merkezdeki büyük bir medresede veya kırsal bölgede bulunan ve merkezdekine nispetle daha küçük bir yerde göreve başlamaktadır (Pakiş, 2007: 389).

1.2. Öğretim Elemanlarının Eğitim Süreci

Günümüz itibariyle, İlahiyat Fakülteleri'ndeki eğitim, hazırlık sınıflarıyla beraber 5 yıldır.

Hazırlık sınıfında, düz liseyi bitirerek İlahiyatı kazanan öğrenciler için ayrı bir sınıf ve müfredat hazırlanmaktadır. Bu dönemde Arapça (imla ve inşa, sarf, nahiv, muhadese ve metin) ile Kur'an-ı Kerim Kıraatı ve Tecvit dersleri okutulmaktadır. Bu sınıftaki öğrencilerin ölçme ve değerlendirmesi vize ve final sınavlarıyla ölçülmektedir. Bu sınavlardan geçerli olan notu (100 üzerinden 70) almış olan

⁴ Sıra kitapları: Medreselerde okutulan derslerde, her öğrencinin medrese eğitimini bitirmesi için okuması gereken kitaplara denilmektedir. Bununla alakalı bilgi için bakınız: Mefail Hızlı, *Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 17, S.1, 2008, ss. 25-46.

öğrenciler bir üst sınıfa geçmeye hak kazanırken, başarısız olanlar ise tekrardan bu eğitimi almaktadırlar.

Hazırlık sınıfından sonra okutulan dersleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'nü de dâhil ederek üç kategoride inceleyebiliriz:

Birinci kategori dersleri: Türk Dili ve Edebiyatı, Yabancı Dil ve Atatürk İlke ve İnkılapları. Bu dersler İlahiyat Fakültesi dışından gelen öğretim görevlileri tarafından verilmektedir.

İkinci kategori dersleri: Bunlar İlahiyat Fakülteleri'nde okutulan alanla ilgili meslek dersleridir. Bunlar da Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri ve İslam Tarihi ve Sanatları bölümleri bünyesinde okutulan çok sayıda dersten oluşmaktadır. Tefsir, Hadis, İslam Tarihi, Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi, İslam Felsefesi bu derslerden bazılarıdır.

Üçüncü kategori dersleri: Öğretmenlik alanıyla alakalı okutulan pedagojik formasyon dersleridir.

Medreselerde ölçme ve değerlendirme müfredatta belirlenen kitapların başarılı bir şekilde bitirilmesine bağlıyken, İlahiyat Fakülteleri'nde her dersten yapılan sınavlarda gerekli olan asgari notun alınmasına bağlıdır.

Bu şekilde bütün dersleri başarıyla geçen öğrenciler diploma almaya hak kazanmaktadırlar. Daha sonra ise üniversitelerin bünyesinde İlahiyat Fakültesi için açılan öğretim elemanı kadrolarına başvuran ve yapılan değerlendirmeler sonucunda durumu uygun görülen kişiler göreve başlamaktadırlar. Bu kişiler yüksek lisans ve doktora tezleri ile diğer şartları (yabancı dil, makale ve kitap yazımı gibi) tamamlama durumlarına göre profesörlüğe kadar yükselebilmektedirler.

2. YÖNTEM VE BULGULAR

Bu çalışma fenomenolojik yaklaşıma⁵ dayanan bir nitel araştırma olup, verilerin elde edilmesinde gözlem ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat yapılan kişiler seydalara ile İlahiyat fakültesinde görev yapmakta olan medrese kökenli olan ve olmayan öğretim elemanlarıdır. Örneklem grubumuzda 4 adet seyda, 15 tane de öğretim elemanı olmak üzere 19 kişiden oluşmaktadır. Bu öğretim elemanlarının 8'i daha önce medrese eğitimi almış ve bir müddet ders vermiş kişilerden oluşmaktadır. 1 öğretim elemanı ise şu an medresede gönüllü olarak ders vermeye devam etmektedir.⁶

2.1. Seydalara Bakış

Bu kısımda seydalara yönelik olumlu bakışın sebepleri ve onlara yöneltilen eleştiriler üzerinde duruldu.

Diğer Doğu ve Güneydoğu illerinde yapılan çalışmalarda (Pekasil, 2012; Yakışık, 2013) olduğu gibi Diyarbakır ilinde de kendilerine değer atfedilen seydalara, itibar ve saygı kazandıran en önemli etkenlerden biri onların ders verdikleri medreselerin tarihçesidir.

Bir İslam eğitim kurumu olan medreseler, esas itibarıyla içerisinde öğrencilerin öğrenimlerinin yanında yeme-içme ve barınma ihtiyaçlarının karşılandığı (Sarıkaya, 1997: 14) eğitim faaliyetlerinin önceleri mescit merkezli daha sonra ise vakıflar tarafından finanse edilmesi sonucunda örgün bir nitelikte gerçekleştirilen orta ve yüksek dereceli kurumlardır (Zengin, 2008: 215). Bu kurumlar kapatıldıkları 1924 senesine kadar Osmanlı Devleti'nin her alanda ihtiyaç duyduğu elemanların yetiştirildiği müesseseler olmuştur. Kapatılmasından sonra ise özellikle Doğu ve Güneydoğu illerinin genelde kırsal kesimlerinde gayri resmi olarak eğitimlerine devam etmiştir.

⁵ Fenomolojik yaklaşım, dışarıdan bakıldığına bir fenomenin görüntüsünden iç anlamına nüfuz etmeyi ve dolayısıyla onun özünü kavramayı amaçlayan bir yaklaşımdır. (Ali Coşkun, "Fenomolojik Din Sosyolojisi : Peter L.Berger", Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi, ed. Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, 4.b., Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s.104. ss.101-119.

⁶ Dipnotlarda Seydalar S, medrese eğitimi almış olan öğretim elemanları MÖE, medrese eğitimi almayan öğretim elemanlarıysa ÖE şeklinde gösterilmiştir.

Medreselerin durumuyla bağlantılı olan ve seydalara itibar ve saygınlık kazandıran başka bir durum da yöre halkının bu kişilere sahip çıkması ve güvenmesidir (Kahraman, 2014: 155). Bu kurumlar kuruldukları andan itibaren öğrencilerin ve seydaların barınma, yeme-içme gibi bütün ihtiyaçları halk ya da vakıflar aracılığı ile karşılanmıştır. Buna karşılık da seydaların halkın içinden birisi olmaları ve onların özellikle dine ait tutum ve algılarının şekillenmesinde etkili olması gibi karşılıklı bir ilişki böyle bir güven ve kabullenmeyi ortaya çıkarmıştır (S.H., Erkek, 60, S).

Seydalara yönelik olumlu izlenimin başka bir sebebi de halkın nazarında medrese de verilen eğitim dinî içerikli kabul edilmesi ve buradan yetişen insanların ilmi derinliğinin fazla olduğunun düşünülmesidir. Bunun kaynağı olarak da medreselerde görülen derslerle alakalı belli başlı bütün kitapların bitirilmesi ve ondan sonra diğer alana ait olan kitaplara geçilmesi gösterilmektedir (F.Ü., Erkek, 47, MÖE). Özellikle sıra kitapları olarak adlandırılan temel kitapları bitirmiş olanlara saygı daha fazladır. Denilebilir ki Türkiye'nin batı yörelerinde hafızlık eğitimi almış olan kişilerin görmüş oldukları itibarı, bu yörede medrese eğitimini tamamlamış olanlar görmektedir (H.T., Erkek, 56, ÖE).

Seydaların gönüllü bir şekilde talebe yetiştirmesi ve bu talebelerin de edep ve terbiyesi onlara itibar kazandıran başka bir etkidir. Özellikle kırsal kesimde bu insanlar camide imamlık vazifesini yerine getirmenin yanında, isteyerek ve karşılığında herhangi bir ücret almadan, Allah'ın Rızasını elde etme düşüncesiyle öğrenci okutmuşlardır (M.E., Erkek, 58, S). Buralardan yetişen talebelerin almış oldukları eğitimin yanı sıra, edep ve terbiyesi de insanları etkilemiş, bu da eğitici konumunda olan seydalara saygınlık kazandırmıştır (M.Y., Erkek, 56, ÖE).

Seydalar için başka bir itibar ve saygınlık sebebi de, bu insanların Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemde bölgede yaşanan hadiselerde yatıştırıcı bir rol üstlenmeleridir (T.E., Erkek, 45, S). Bu zatlar medreselerin kapatılması, dillerinin konuşulmasının yasaklanması, insanların dinini öğrenmesini önlemeye yönelik uygulamalar ve diğer sıkıntılı anlarda halkın yanında yer almış ve onları isyana teşvik etmeyerek, sabır ve metanet telkin etmişlerdir.

Dinî ve sosyal konularda halkın yanında yer alma ve onların sorunlarını çözüme kavuşturma da seydaları itibar sahibi kişiler kılan başka bir etkidir. Bu kişiler düğün, cenaze, mevlit okuma, nikâh kıyma, taziye, evlilik, barış yemekleri gibi önemli olaylarda ve zaman dilimlerinde bu görevleri yerine getirmişlerdir (H.Y., Erkek, 39, MÖE). Ayrıca miras paylaşımı, öşür, boşanma gibi dinî meselelerde de İslamiyet'in çizdiği sınırlar çerçevesinde insanlara fetva vererek yardımcı olmuşlardır. Bunların dışında arazi anlaşmazlıkları, kan davaları, kız kaçırma, ağaya başkaldırma gibi toplumsal problemlerde de aracılık rolü üstlenerek bu olayları sıkıntısız bir şekilde çözüme kavuşturmuşlardır (S.H., Erkek, 60, S).

Seydaların bölgede konuşulan dillere vakıf olması (M.B., Erkek, 47, MÖE) ve medreselerde verdikleri eğitimin Kürtçe olması (M.Ö., Erkek, 36, MÖE) da onlara itibar ve değer kazandıran başka bir etkidir. Medrese hocaları olan seydalar, vermiş oldukları eğitimden dolayı Arapça'yı iyi bilmektedirler. Ayrıca bölgede konuşulmakta olan diğer dilleri de bilmeleri, bunlardan Kürtçe'yi medrese eğitiminde kullanmaları bu kişilere karşı farklı bir bakış oluşturmuştur. Yörenin konuştuğu dilin eğitimde de kullanılması insanları memnun etmiş ve bu sayede dil ve kültürlerinin korunduğunu düşünmüşlerdir.

Seydaların halkın nazarında itibarlı bir konumda olmalarını sağlayan nedenlerden sonuncusu da onların kılık kıyafetleridir. Bu kişiler genelde sakallı ve bıyıklı olup, devamlı ceket ve uzun kollu gömlek giymektedirler. Kırsal kesimde ise sarık ve cübbe ile gezmektedirler (M.Ş., Erkek, 62, S). Seydaların kılık-kıyafetleri bölge insanının zihnindeki hoca imajı ile örtüşmekte ve bundan dolayı da onlara saygı göstermektedirler.

Seydalara dair yukarıda belirtilen olumlu izlenimlere rağmen, onların eleştirildikleri noktalar da bulunmaktadır. Bu hususları da şu şekilde sıralayabiliriz:

Bunlardan ilki seydaların hâlâ eski tarz medrese eğitimine devam etmeleri ve bu şekilde talebe yetiştirmeleridir. Günümüzde medrese eğitimi, ilk zamanlardan itibaren okutulan kitaplara şerh ve haşiye düşülmesi ekseninde devam ettirilmektedir. Bu durum da çağın eğitim standartlarıyla bağdaşmamaktadır. Kurucan'ın ifade ettiği gibi okutulan kitapların tekrardan gözden geçirilmesi, modern eğitim düşüncesi çerçevesinde müfredatların yeniden ele alınması hem medreselerin hem

seydaların hem de buradan yetişen talebelerin verimi adına önem taşımaktadır (Kurucan, 2012). Çünkü bu sistemde yetişen öğrenci kendisini yeterince yetiştirememekte, bazı alanlarda ve güncel meselelerde toplumdan kopuk hale gelmektedir (M.Y., Erkek, 43, S, MÖE).

Medrese eğitim sistemi ile ilgili olarak seydalara yöneltilen başka bir eleştiri konusu da bu kurumlarda verilen derslere dairdir. İlk açıldığı dönemlerden itibaren medreselerde İslamî, akîl ve lisanî ilimler birlikte okutulurken günümüzde sarf, nahiv, belagat, mantık gibi ilimlere gereğinden fazla önem verilmekte, kıraat, tefsir, hadis, fıkıh gibi ilimler yeteri kadar öğretilmemektedir (A.Ü., Erkek, 66, MÖE).

Seydalara yöneltilen üçüncü eleştiri konusu, onların siyasi görüş ve düşüncelerin savunuculuğunu yapmalarıdır. Bu kişiler sahip oldukları misyon gereği kendilerini eğitim, öğretim hizmetlerine ve insanların dinî ve sosyal alandaki ihtiyaçlarını çözmeye adanmışlardır. Bunu yaparken de hiçbir beklentiyi girmemişler, gayeleri Allah'ın Rızasını elde etme olmuştur. Fakat Tan'ın da belirttiği gibi bu düşünce zamanla seydalarda yitirilmiştir. Bunun yanında bazılarının siyasete girdikleri ve kendilerini eğitim, öğretim hizmetlerinden soyutladıkları ve medreseye vakfedilen arazileri zimmetlerine geçirdikleri görülmüştür (Tan, 2012: 55). Hatta bazı seyda ve mollalar da örgütün (PKK) himayesine girmiştir (Pekasil, 2013: 39). Bu da onların Allah Rızası düşüncesinden uzaklaştıklarının ve sorunların çözümünde tarafsızlıklarını yitirdiklerinin (C.Ç., Erkek, 44, ÖE) düşünülmesine ve kendilerine eskisi kadar itibar ve saygı gösterilmemesine neden olmuştur.

Seydalar hakkında dile getirilen ve göz ardı edilmemesi gereken başka bir husus da, onların hak ve adalet düşüncesinden uzaklaştıklarının düşünülmesidir. Seydalar, kul hakkına riayet eden, gerek fetvalarında gerek yaşantılarında bu şekilde yaşadığı düşünülen insanlardır. Fakat menfaat söz konusu olduğunda bu düşüncenin yitirildiği düşünülmektedir. Yalar'ın belirttiğine göre (2013: 462) bazı seydaların kız çocuklarının eğitimi, bunlara mirastan pay vermeme, istemedikleri kişiyle evlenmeye zorlanmalarına dair meselelerde tarafsız olmadıkları düşünülmekte ve bu da onlara olan güveni zedelemektedir. Ayrıca bu kişilerin kendi mensup olduğu aşiretle diğer aşiretler arasındaki husumetlerin çözümünde tarafsızlığı ile alakalı bir takım problemlerin ortaya çıktığı da dile getirilmektedir (C.Ç., Erkek, 44, ÖE).

Seydalar hakkında yöneltilen eleştirilerden birisi de bu kişilerin toplumda ortaya çıkması muhtemel olan sorunlara önceden önlem almaları gerektiğidir (H.K., Erkek, 75, MÖE). Kan davası, arazi anlaşmazlıkları, kız kaçırma, aşiretler arası mücadelelerde bu kişiler olay olduktan sonra devreye girmekte ve olayı çözüme kavuşturmaya çalışmaktadırlar. Oysa yapmaları gereken şey statülerinin verdiği etkiyi de kullanarak, vaaz ve nasihatlerle insanların bu tür olayların meydana gelmesini ve insanların bunlara karışmasını engellemektir. Seydaların bu konuda başarısız oldukları belirtilmektedir.

Yukarıdakilerin dışında seydaların kendilerini yenileme ve çağa adapte olma adına yapmaları gerekenleri yapmaması da eleştirilen başka bir yanlarıdır. Bununla alakalı olarak sadece talebe yetiştirmeye yetinerek halka açık sohbet yapmaması, yaşadıkları bölgenin dışına çıkmayarak yerelde kalmaları, internet ve medya gibi çağın teknolojik imkânlarından faydalanmaması, güncel dinî meselelere dair fetva vermede çekingen davranmaları, medrese eğitimine dair başkalarının yazmış oldukları kitaplarla yetinerek kendilerinin kitap yazmaması, modern Arapça'yı öğrenmede gayret göstermemeleri, yetersiz oldukları halde ders vermeye devam etmeleri bu hususta yöneltilen eleştirilerden bazılarıdır (T.E., Erkek, 45, S ; M.B., Erkek, 50, ÖE).

2.2. Öğretim Elemanlarına Bakış

Bu bölümde Öğretim Elemanlarının öne çıkan olumlu yanları ve onlara yöneltilen eleştiriler üzerinde duruldu.

Öğretim elemanlarıyla alakalı olumlu izlenim uyandıran etkenlerin başında ilahiyat fakültesinde verilen modern tarzda eğitim gelmektedir. Bunu sağlayan etken olarak da müfredatın yani derslerin çeşitli olması söylenebilir (İ.A., Erkek, 44, MÖE). Bu kurumlarda Temel İslam Bilimleri başta olmak üzere Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları gibi bölümlere ait olan çok sayıda ders

okutulmaktadır. Öğrencilerin bu kadar farklı alanlarda eğitim görmeleri onların hem hayata çok yönlü hazırlanmasını hem de güncel meselelere yönelik farklı bakış açılarına sahip olmasını sağlamaktadır.

İkinci olarak öğretim elemanlarının internet ve medyayı yakından takip etmesi bir avantaj olarak görülmektedir. Bu da güncel meselelerin yakından takip edilmesini ve bu konulara dair bir takım malumatlara sahip olmayı sağlamaktadır (F.Ü., Erkek, 47, MÖE). Seydaların teknolojiyi kullanamamaları büyük bir eksiklik olarak algılanırken öğretim elemanları için böyle bir durum söz konusu olmamaktadır.

Üçüncü olarak öğretim elemanlarının hitap ettiği kitle seydalara nazaran daha fazladır. Hem fakültelerdeki öğrenci sayısının fazla olması hem de tv programları gibi medya araçlarıyla düşüncelerini daha çok insana ulaştırabilmektedir. Bu durum da onların popüleritesini ve tanınırlığını arttırmaktadır. Ayrıca hem yurt içi hem de yurtdışı toplantı ve sempozyumlara katılma, oralarda yeni bilgi, tecrübe ve çevre edinme de onları seydalara nazaran daha çok öne çıkarmaktadır (H.A., Erkek, 37, MÖE).

Dördüncü olarak öğretim elemanlarının öğrenciye ufuk kazandırma, kendini geliştirme ve özgüven sahibi kılmada daha başarılı olduğu belirtilmektedir (İ.A., Erkek, 44, MÖE). Çünkü medrese sisteminde seydanın kesin bir otoritesi bulunurken, fakülte ortamında böyle bir şey görünmemektedir. Öğrenci kendisini rahat bir şekilde ifade edebilmekte, düşüncelerini paylaşabilmektedir. Bu da öğretim elemanları açısından olumlu bir izlenim oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen olumlu izlenimlerin dışında öğretim elemanlarına yönelik bir takım eleştiriler de bulunmaktadır. Bunların genel itibarıyla devletin yörede uygulamış olduğu ve halk tarafından hoş karşılanmayan bir takım faaliyetlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla devletin yapmış olduğu yanlış uygulamalar kurumlara ve burada görev yapan kişilere yönelik olumsuz bir imajın oluşmasına neden olmuştur. Yapılan çalışmalar da bunun bu şekilde olduğunu göstermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na yönelik yapılan bir araştırmada bu kuruma dair en olumsuz tutumlara sahip olan insanların Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde doğan kişiler olduğu görülmektedir (Taş, 2001: 122). Yani buralarda dünyaya gelen insanlar kendileri şahit olmamış olsalar bile hem çevrelerinin hem de toplumsal hafızanın etkisiyle, bölgede yaşanan sıkıntılardan dolayı devlete tepki göstermiş ve bunu dile getirmişlerdir.

Başka bir araştırmada da insanların Diyarbakır'da en az güvendiği kurumların arasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bulunması (Kahraman, 2014: 155) geçmişte yaşanan hadiselerin insanların hafızasında hâlâ yer ettiğini göstermektedir.

Bu bilgileri de göz önüne alarak öğretim elemanlarına yöneltilen eleştirileri şu şekilde sıralayabiliriz:

Dile getirilen ilk konular devletin uygulamalarıyla alakalıdır. Buna göre Cumhuriyet'in ilanıyla 1950 arasında ve 1980'den sonra bölgede itibarı olan seydaların sürgün edilip, onların yerine cami imamlarının getirilmesi, bölge halkının devleti temsil eden kişilere bakışında olumsuz bir etkiye neden olmuştur (C.Ç., Erkek, 44, ÖE).

Ayrıca bölgede geçmiş dönemlerde (1980'lerden sonra) işlenen fail-i meçhul cinayetler, çok sayıda insanın yaşadıkları yerden göçe zorlanmaları gibi halkın hafızasında yer eden bir takım kötü olayların devlet tarafından yapıldığının kabul edilmesi (A.Ü., Erkek, 67, MÖE), devlete karşı kötü bir izlenim oluşmasına yol açmış bu da ilahiyat fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarına karşı belli bir mesafenin oluşmasına neden olmuştur.

Devletin tutumuyla alakalı olarak yansıyan olumsuz izlenimler dışında, öğretim elemanlarının kendilerinden kaynaklanan bazı durumlar da eleştiri konusu olmuştur. Bunlarla alakalı olarak dile getirilen hususları şu şekilde ifade edebiliriz:

İlk olarak belirtilen husus, onların toplumdan kopuk yani uzak bir yaşantı içinde olmalarıdır. Buna göre öğretim elemanları sadece öğrenci ile ilgilenmektedirler. Mübarek gün ve geceler de dâhil, halkı

aydınlatmaya ve bilgilendirmeye yönelik düzenli bir sohbetleri bulunmamakta ve çoğunlukla kendilerini medya aracılığı ile ifade etmektedirler (M.B., Erkek, 52, ÖE).

İkinci bir husus da ilahiyat fakültelerinde okutulan İslamî ilimlerin yetersiz görülmesidir (M.Ş., Erkek, 62, S). Bu eleştiriye göre fakültelerde dinî bilgiler yeterli seviyede verilmemektedir. Aynı zamanda bu dersleri veren öğretim elemanları da hem Arapça hem de alana ait donanımları bakımından yetersiz bulunmaktadır.

Eleştirilen üçüncü husus da buradan mezun olan öğrencilerin ahlak, terbiye ve bilgi noktasında yetersiz olmaları öğretim elemanlarının bir eksikliği olarak görülmektedir (H.A., Erkek, 37, MÖE). Ayrıca öğrencilerin halkla iletişimlerinin yetersiz olması, düğün, taziye gibi önemli zaman dilimlerinde halkın yanında olmamaları da başka bir dezavantajdır.

Dördüncü eleştiri öğretim elemanlarının yazmış olduğu makale, kitap gibi yayınlarla ilgilidir. Bu konuda dile getirilen husus kaleme alınan eserler bilimsel kriterler çerçevesinde yazılmaktadır. Bundan dolayı da halkın beklentilerini karşılayamamakta ve onların anlayışına hitap etmemekte bu da konunun anlaşılmasını ve kavranmasını zorlaştırmaktadır (T.K., Erkek, 40, ÖE). Çünkü işlenen bir konunun üslubu yani onun dile getirilişi çok önemlidir. Halk dini bir konunun, kendisine olan getiri ve götürülerini öğrenmek isterken, ilahiyatçılar bunlara hiç değinmemekte ve çalışmaları akademik çevreyle sınırlı kalmaktadır. Bu da onlar için bir eleştiri konusu haline gelmektedir.

Dile getirilen başka bir eleştiri konusu da öğretim elemanlarının dinî meseleleri ele alış yani değerlendirilme biçimiyle ilgilidir. Onların halka mal olmuş, şeksiz şüphesiz kabul edilen bir takım dini düşüncelerin aksine bazı düşüncelere sahip olmaları ve medya iletişim araçlarıyla halkın gözü önünde bunları tartışmalarıdır. Mesela bazı ilahiyatçıların miracın olamayacağını, mirasta kadının erkekle eşit pay alması gerektiği, kurban, oruç, tesettür, Hz. Peygamber'in şefaatinin olmadığı gibi konuları kabul etmemeleri veya halkın anladığının dışında yorumlamaları, onlara karşı güveni ciddi anlamda zedelemektedir (M.Ş., Erkek, 62, S).

Öğretim elemanlarına yöneltilen son eleştiri de ilahiyat fakültelerine bu alanla ilgisi olmayan kişilerin yönetici olarak atanması ve bunların yanlış uygulamalarıdır (A.Ü., Erkek, 67, MÖE). Bazı dönemlerde ilahiyat fakültesine, bu alanla hiç ilgisi olmayan bir takım kişiler idareci olarak atanmışlardır. Bu da toplum nazarında fakülteden beklenenleri karşılayamamıştır. Bir de yönetici konumunda olan bu kimselerin İslamiyetin kabul etmediği tarzda bazı alışkanlıklarının olması bu kurumlara ve burada görev yapan kişilere bakışı olumsuz etkilemiştir.

SONUÇ

Yapılan mülakatlar neticesinde seydalara karşı bakışın öğretim elemanlarına nazaran daha olumlu olduğu görülmektedir. Bunun arka planında hem medreselerin tarihi misyonunun hem de seydalaların bazı karizmatik özelliklerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Almış oldukları medrese eğitiminin dinî yoğunluklu olması, talebe yetiştirmeleri ve düğün, cenaze, miras paylaşımı, kan davalarını neticelendirme gibi olaylarda oynamış oldukları sosyal roller onlara karşı olumlu izlenimlerin oluşmasını sağlarken, bazı seydalaların hak ve adalet anlayışını yitirdiklerinin düşünülmesi, siyasi görüş ve düşüncelerin savunuculuğunu yapması, vermiş oldukları medrese eğitiminin eskisi kadar dinî ağırlıklı olduğunun düşünülmemesi, güncel meselelere dair fikir beyan etme, eser kaleme alma ve teknolojiyi takip etmede geride kalmaları ise onlara yöneltilen eleştirilerden bazılarıdır.

Öğretim elemanları hakkında ise hem devletin geçmişten günümüze uygulamış olduğu bazı politikaların halk tarafından tepkiyle karşılanmasından hem de onların kendilerinden kaynaklanan bazı sıkıntılardan dolayı seydalara nazaran daha olumsuz bir izlenimin olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretim elemanlarının teknoloji ve güncel meselelerle yakından ilgilenmesi, seydalara nazaran öğrenciye ufuk kazandırmada daha ileri olmaları öne çıkan ve olumlu bir izlenim sağlayan faktörlerdir.

Burada ifade edilmesi gereken başka bir konu da medrese eğitimi almış ve bir süre orada eğitim veren kişilerin ilahiyat fakültesinde görev yapmaya başlamasıdır. Bu durum hem seydaların ve öğretim elemanlarının yakınlaşıp birbirlerini daha iyi anlamalarına hem de ilahiyat fakültesine ve burada görev yapan öğretim elemanlarına karşı bakışın olumlu yönlerine daha da çok katkıda bulunacağı aşikârdır. Çünkü halkın nazarında bu kişiler almış oldukları medrese eğitimiyle diğerlerine nazaran daha ön plandadır.

KAYNAKÇA

- Atay, H. (1981), *Medreselerin Gerilemesi*, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, 24, 15-56.
- Aydın, M. Ş. (1987). *Medreselerin Gerileyiş Sebepleri Üzerine*, Erciyes Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, 4, 321-336.
- Coşkun, A. (2012). Fenomolojik Din Sosyolojisi : Peter L.Berger, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, ed. Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, 4.b., Ankara: Grafiker Yayınları, 101-119.
- Çiçek, M. H. (2007). Es-Si'irdi, Molla Halil B.Hüseyin B.Halid El-Ömeri, *Uluslararası Siirt Sempozyumu Bildirileri (19-21 Eylül 2006)*, Siirt, 371-385.
- Elçi, M. S. (2008). *Diyarbakır ve Çevresindeki Medreselerde Arapça Eğitimi*, (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), Dicle Üniv. İlahiyat Fak., Diyarbakır.
- Fichter, J. H. (2012). *Sosyoloji Nedir?* çev. Nilgün Çelebi, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hızlı, M. (2008). Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler, *Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 17(1), 25-46.
- Kahraman, B. (2014). *Diyarbakır'ın Toplumsal Yapısı ve Diyarbakır Halkının Toplumsal Kurumlara Bakışı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniv. SBE, Sakarya.
- Keskin, Y.M. (2004). Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2), 7-21.
- Kurucan A. (2012). *Medreseler Mektepleşebilir miydi?*, Zaman Gazetesi, 9 Şubat 2012.
- Makdisi, G. (1997), İslam Toplumunda Otorite, çev. İsmet Kayaoğlu, *Selçuk Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 7, 109-122.
- Pakiş, Ö. (2007). Doğu Medrese Geleneği ve Molla Halil Es-Si'irdi, *Uluslararası Siirt Sempozyumu Bildirileri (19-21 Eylül 2006)*, Siirt, 386-403.
- Pekasil, T. (2012). Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dini Otorite Tipleri: Şeyh, Molla ve Seyyidler, *Bilim, Düşünce ve Sanatta Cizre (Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu Bildirileri)*, 141-154.
- Pekasil, T. (2013). Dinî Statü Tiplerinde Farklılaşma: Cizre Örneği Şeyh Molla ve Seyyidler, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 24-54.
- Sarıkaya, Y. (1997), *Medreseler ve Modernleşme*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Subaşı, N. (2014). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Şanal, M. (2003). Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış, *Erciyes Üniv. SBE Dergisi*, 14, 149-168.
- Tan, A. (2012). *Kürt Sorunu*, 12. b., İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tan, E. M. (1981). *Toplumbilime Giriş Temel Kavramlar*, Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Fak. Yayınları.
- Taş, K. (2001). *Türk Toplumunun Diyanet İşleri Başkanlığına Bakışı (İstanbul Örneği)*, (Doktora Tezi), Ankara Üniv. SBE, Ankara.

Taşdemirci, E. (1988). Medreselerin Doğuş Kaynakları ve İlk Zamanları, Erciyes Üniv. SBE Dergisi, 2, 269-278.

Weber. M. (2008). *Sosyoloji Yazıları*, çev. Taha Parla, 12. b., İstanbul: Deniz Yayınları.

Weber, M. (2012). *Bürokrasi ve Otorite*, çev. H.Bahadır Akın, 5.b., Ankara: Adres Yayınları.

Yakışık, N. (2013). Medreselerin Toplum Üzerindeki Tesirleri, Ümmet İçin Faydaları ve Medreselerde Yetişen Âlimlerin Özellikleri, *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslami İlimler (Uluslararası Sempozyum) 29 Haziran-1 Temmuz 2012*, ed. İsmail Narin, I-II, C. 1, Bingöl: Bingöl Üniv. Yayınları, 345-360.

Yalar, M. (2013). Seyda, Mela ve Feqilerin Dini ve Kültürel Hayattaki Yeri, *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Uluslararası Sempozyum 05-07 Ekim 2012*, , I-II, C. 1, Muş: Muş Alparslan Üniv. Yayınları, 459-470.

Zengin, Z. S. (2008). Medreseden Üniversiteye, Çukurova Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, 8(2), 215-224.

Araştırmaya Katılan Kişiler: S.H., Erkek, 60. (S), T.E., Erkek, 45. (S), M.E., Erkek. 58. (S), M.Ş., Erkek, 62. (S), F.Ü. Erkek, 47. (MÖE), H.Y., Erkek, 39. (MÖE), M.B., Erkek, 47. (MÖE), M.Ö., Erkek, 36. (MÖE), M.Y., Erkek, 43. (S, MÖE), A.Ü., Erkek, 66. (MÖE), H.K., Erkek, 75. (MÖE), İ.A., Erkek, 44. (MÖE), H.A., Erkek, 37. (MÖE), M.B., Erkek, 52. (ÖE), T.K., Erkek, 40. (ÖE), H.T., Erkek, 56. (ÖE), M.Y., Erkek, 56. (ÖE), C.Ç., Erkek, 44. (ÖE), M.B., Erkek, 50. (ÖE).